

Din roll:
**Storskalig fiskare
med pelagisk trål**

ROLLSPEL

Intressekonflikter i fiskepolitiken

Det politiska spelet kring fisket i Östersjön innehåller hårda förhandlingar mellan olika aktörer och kompromisser mellan olika intressen. I detta rollspel får ni själva förhandla om tre aktuella fiskepolitiska frågor.

Foto: Ellen Bruno

Stockholms
universitet

Detta rollspel bygger på verkliga frågor och aktörer. Börja med att läsa bakgrunden och frågorna ni ska diskutera. Förbered sedan dina argument utifrån den roll du har fått. Längst bak finns en lista med begrepp som du behöver ha koll på.

BAKGRUND

Varje år bestämmer EU hur stora fiskekvoter som ska gälla för Östersjön, alltså hur mycket som får fiskas av de kommersiellt viktigaste fiskbestånden. Ibland beslutar EU också om andra regler för fisket, till exempel fiskeförbud under vissa perioder.

Fiskekvoterna – som också kallas ”fiskemöjligheter” – förhandlas fram vid ett möte mellan EU-ländernas ansvariga ministrar i Luxemburg i oktober varje år. Där diskuterar ministrarna ett förslag som tagits fram av EU-kommissionen.

Förslaget bygger på ett vetenskapligt underlag från Internationella havsforskningsrådet (ICES), som uppskattar hur mycket fisk det finns i havet. Förslaget tar också hänsyn till sociala och ekonomiska faktorer och ibland även till miljöaspekter.

Sill, eller strömming som den kallas norr om Kalmar, är en av de vanligaste fiskarterna i Östersjön, räknat i mängden biomassa. Den spelar en viktig roll i ekosystemet eftersom många andra djur är beroende av den som föda. Den har länge varit viktig för lokalt fiske och hör till det som fiskas efter allra mest i Östersjön.

UPPGIFT: ROLLSPEL!

Tänk er att ni sitter tillsammans i en debatt eller ”hearing” i Sverige, där olika intressegrupper bjudits in för att ge synpunkter och diskutera tre aktuella frågor för fisket. Ni representerar olika intresseorganisationer och ska försöka övertyga beslutsfattare med era argument.

Frågorna ni ska diskutera är:

1. Sänkta kvoter för sill/strömming

Förslag från EU-kommissionen.

2. Utflyttad trålgräns

Förslag från den svenska regeringens nya havsproposition.

3. Säkerhet

Hur kan Sverige öka beredskapen för livsmedel i en orolig tid?

DE TRE FRÅGORN PÅ AGENDAN

1. Sänkta kvoter på sill/strömning

Bestånden av strömning i centrala Östersjön och Bottniska viken är nu lägre än någonsin. Inom EU:s fiskeripolitik finns en nödbroms (artikel 4.6 i EU:s fleråriga förvaltningsplan för Östersjön). Den säger att om det är mer än 5 procents risk att ett fiskbestånd hamnar under en kritisk gräns (kallad B_{lim}), där fiskarna är så få att de får svårt att föröka sig, och beståndet därmed riskerar kollaps, så ska fisket stoppas. Regeln kan också användas för att sänka en kvot rejält, även om fisket inte stoppas helt.

När man fiskar med pelagisk trål fångas skarpsill ofta samtidigt som sill/strömning. Nu är bestånden av sill/strömning väldigt låga, medan beståndet av skarpsill bedöms vara i bättre skick. Detta gör att sill/strömning blir en så kallad *choke species* – en art som kan tvinga fram stopp för fisket av en annan art, eftersom de fångas samtidigt, med samma redskap.

För att undvika att allt fiske på skarpsill måste stoppas har EU-kommissionen därför föreslagit att fisketrycket på sill/strömning sänks kraftigt, men utan att det stoppas helt.

2. Utflyttad trålgräns

I den nya svenska havspropositionen föreslås att trålgränsen flyttas ut från 4 till 12 sjömil från kusten. Innanför trålgränsen får man inte fiska med pelagisk trål, det vill säga en stor, flytande nätkasse som dras efter fartyget. Motiven för att flytta ut trålgränsen är att skydda den strömning som finns nära kusten, så att den inte fiskas bort. Det minskar risken att genetiskt skilda delbestånd försvinner. Man vill också att kustfisket ska ha tillräckligt med strömning kvar att fiska.

3. Öka svensk beredskap

I en tid av stor oro i omvärlden diskuteras hur Sverige skulle klara sig vid en allvarlig kris eller krig. Idag importerar vi nästan all den fisk vi äter, samtidigt som bara en liten del av den fisk som fångas i Sverige äts av människor. Av Sveriges fångster av sill/strömning och skarpsill i Östersjön, fångade av några få stora fiskefartyg, går ungefär 90 procent till fiskmjöl som mals ner i Danmark.

I regeringens nya livsmedelsstrategi betonas att fisk är viktig för vår hälsa. Samtidigt säger Livsmedelsverket att barn, unga och kvinnor i barnafödande ålder inte ska äta fet fisk från Östersjön (som strömming) mer än ett par gånger per år, på grund av höga halter av miljögifter.

DISKUTERA

Sätt er nu in i er rollperson och vad den tycker (se följande sidor). Diskutera sedan, utifrån den roll ni har, och förbered era argument inför "hearingen":

1. Vad skulle kraftigt sänkta fiskekvoter för sill/strömming innebära för er? Hur ställer ni er till förslaget?
2. Vad skulle en utflyttad trålgräns innebära för er? Hur ställer ni er till förslaget?
3. Vad anser ni behövs för att öka Sveriges livsmedelsberedskap med fisk från Östersjön?

Storskalig fiskare med pelagisk trål

DIN ROLLPERSON

Du fiskar med stora fartyg med pelagisk trål, vilket är en stor nätkasse som dras efter fartyget för att fånga fisk som sill/strömming och skarpsill i den fria vattenmassan ute i det öppna havet. Cirka 90 procent av all sill/strömming och skarpsill som fiskas av svenska fartyg i Östersjön förs till Danmark, som har kapacitet att ta hand om de oerhört stora lasterna från de stora fartygen. Där mals de ner till fiskmjöl och fiskolja, som används till djurfoder, bland annat i laxodlingar.

Du är en del av det pelagiska fisket och omfattas av det så kallade ITQ-systemet (Individual Transferable Quota). Det betyder att du har fiskekvoter som du kan fiska upp eller sälja till andra fiskare. Du kan också köpa fiskekvoter från andra.

Varje år bestäms hur stora de totala fiskekvoterna ska vara för sill/strömming och skarpsill. Det förhandlas fram på EU-nivå i ministerrådet. Havs- och vattenmyndigheten fördelar sedan Sveriges del av kvoterna till de fiskare som äger andelar av kvoter (ITQ). Ju högre fiskekvoter som bestäms vid ministerrådet desto högre kvoter och inkomster får du som pelagisk fiskare.

DINA ARGUMENT

1. Förslaget om sänkta kvoter på sill/strömming

Så här tycker du:

- Sänkta kvoter minskar lönsamheten och äventyrar jobb och ekonomisk hållbarhet.
- Skarpsill, vars bestånd bedöms vara i gott skick, fångas i samma tråldrag som sill/strömming. Det innebär att om kvoterna för strömming sänks för mycket, så tvingas fisket av skarpsill avslutas i förtid, innan den lagliga skarpsillskvoten fiskats upp, eftersom kvoten av sill/strömming är fylld. Detta minskar lönsamheten.
- Fiskekvoterna baseras på bästa möjliga vetenskap och fördelas lagligt av EU genom det som kallas MSY (*Maximum Sustainable Yield*) ("maximalt hållbart uttag"), som är en hörnpelare i den gemensamma fiskeripolitiken. Andra åtgärder kan sättas in för att hjälpa sill/strömmingsbestånden att öka, till exempel att införa fiskestopp vissa perioder av året.
- Det är inte fiske som har drivit ner bestånden, det är miljöfaktorer som varmare hav, syrebrist eller predation från säl och skarv.
- Sänkta kvoter kan dock också vara bra på längre sikt, då det innebär att det blir mer fisk att fisk upp i framtiden.

2. Förslaget om utflyttad trålgräns

Så här tycker du:

- Utflyttad trålgräns gör fisket mindre effektivt. Istället för att ta upp stora mängder vid ett par tillfällen, när stimmen samlas nära kusten, kommer fisket

Storskalig fiskare med pelagisk trål

behöva spridas ut, längre resor göras och fler arbetstimmar läggs ned för att fånga samma mängd fisk. Större fartyg *kan* förflytta sig längre ut, men bränsleförbrukningen blir högre, vilket tillsammans med fler arbetstimmar ger lägre lönsamhet. Det ger också högre koldioxidutsläpp, vilket inte är i linje med Sveriges och EU:s klimatmål.

- Utflyttad trålgräns fyller inte den funktion som är tänkt. Vi anser att det inte spelar någon roll *var* man fiskar, det som spelar roll är hur stor kvoten är. Även om trålgränsen flyttas ut kommer samma mängd fisk fiskas upp, men med högre energikostnader och klimatutsläpp.

3. Ambitionen att öka svensk beredskap med fisk från Östersjön

Så här tycker du:

- Marknaden för sill/strömming är svag då konsumenterna föredrar att äta lax, torsk och annan importerad fisk. Sill/strömming som blir fiskmjöl blir ändå lax ”i andra hand”. Mycket av fiskmjölet från Östersjön används nämligen i norska laxodlingar. Det finns en potential för sill/strömming att bli väldigt många måltider istället för fiskmjöl, men då måste man få konsumenterna att ändra beteende.
- Det finns en generell oro kring att äta Östersjöfisk på grund av miljögifter och Livsmedelsverkets kostråd, vilket försvårar försäljning till humankonsumtion (mat till människor). Staten behöver öka provtagningen av dioxin och PCB i pelagisk fisk från Östersjön för att se om halterna verkligen fortfarande är så höga.
- När fisken säljs till fiskmjölsindustrin renas den från dioxiner (en process som sker i särskilda anläggningar), och på så sätt används en resurs som annars är oanvändbar.
- WWF har gett sill/strömming ”rött ljus” i sin fiskguide på grund av svaga bestånd, så fisken går inte att sälja till humankonsumtion då många butiker inte köper in den. Då är enda möjligheten att sälja den till fiskmjöl.
- Det saknas hamnkapacitet och beredningsindustri i Sverige. Det går inte att lasta av stora fångster i hamn på ett bra sätt, och det saknas möjligheter att filea och eventuellt röka eller förädla fisken (det som kallas beredning). Vi föreslår offentlig finansiering på 500 miljoner kronor för att delfinansiera en etablering av sill- och proteinfabriker samt mottagning och beredning. Detta skulle göra det lättare för fångsterna av sill/skarsill att gå till människoföda istället för fiskmjöl.
- Det nuvarande systemet med köp- och säljbara kvoter, ITQ-systemet, bör förlängas med 20 år eftersom det ger den stabilitet och långsiktighet som behövs för investeringar och för att säkerställa möjligheten till ett lönsamt fiske, vilket är avgörande för en framtida beredskap.

Vill du fördjupa din kunskap om din aktör och dess perspektiv kan du söka på [t.ex. Pelagic.se](https://t.ex.pelagic.se) och ViSvenskaFiskare.se.

BEGREPP

BEREDNING/FÖRÄDLING: Att utveckla en produkt från en råvara, t.ex. fiskprodukter från en hel fisk eller fiskfilé. Exempel på förädling av strömming är surströmming (inlagd och jäst) och böckling (rökt). En förädlad fiskprodukt ger bättre betalt än en ”rå” fisk.

BEREDSKAP: Att klara sig även när samhället inte fungerar som vanligt, till exempel i störningar i internationell handel, kris eller krig. Beredskapen kan gälla till exempel tillgång till livsmedel (mat), sjukvård och mediciner, dricksvatten och energi.

BESTÅND: En grupp fiskar av samma art som lever i ett visst område och som förvaltas tillsammans. T.ex. torsk i östra Östersjön, eller strömming i Bottniska viken.

DELBESTÅND: Mindre grupper av ett fiskbestånd, som inte har så mycket kontakt med varandra. De kan skilja sig åt i hur de vandrar eller var de leker, och ha unika anpassningar till miljön. Delbestånd kan skilja sig åt genetiskt, vilket gör dem unika, och skyddsvärda för den biologiska mångfaldens skull. Ett exempel är den så kallade ”slåttersillen” i Gävlebukten, som är mycket större än vanlig strömming. Vid ett för stort lokalt fisketryck kan ett helt delbestånd försvinna.

EU-KOMMISSIONEN: Ett EU-organ som föreslår nya regler och som ska se till att medlemsländerna följer lagar och förordningar. EU-kommissionen samlar också in och fördelar pengar. Från varje medlemsland finns en kommissionär med ett eget ansvarsområde. Gällande fiskeriförvaltningen kommer EU-kommissionen varje år med ett förslag kring fiskemöjligheter inför nästkommande år, som sedan diskuteras och beslutas av ministerrådet.

FISKMJÖL: Produkt som består av torkad, mald fisk eller fiskrens. Används ofta som proteinkälla för djuruppfödning, i exempelvis fiskodlingar och minkfarmer. Danmark är en stor producent av fiskmjöl. Även Finland har egna fabriker. Ingen fiskmjölproduktion finns i dagsläget (2025) i Sverige.

FÖRVALTNING: System för att styra en verksamhet, t.ex. fisket inom EU, med hjälp av ett antal regler och styrmedel, för att verksamheten ska fungera på ett ordnat sätt.

HAVS- OCH VATTENMYNDIGHETEN: Svensk myndighet som ansvarar för olika frågor och verksamheter som rör havet och vatten. Myndigheten delar varje år ut de fiskekvoter som Sverige blivit tilldelade genom EU:s gemensamma fiskeripolitik, till enskilda fiskare.

ICES: Internationella Havsforskningsrådet. En organisation som samlar forskare över hela världen för att diskutera havsfrågor i olika arbetsgrupper och organ. Inom EU:s fiskeriförvaltning spelar ICES en central roll då de, på beställning av EU-kommissionen, förser förvaltningen med ett underlag med bedömningar och prognoser över fiskemöjligheter för de olika fiskbestånden.

ITQ-SYSTEMET: Ett system där andelar av fiskekvoten för ett bestånd kan köpas och säljas mellan fiskare. I Sverige gäller detta enbart för det pelagiska fisket.

KVOT/FISKEKVOT: Den andel av den totala fiskemöjligheten för varje bestånd som tillfaller ett medlemsland inom EU. I Sverige är den särskilda så kallade kustkvoten en fast del av den nationella fiskekvoten, som ges till kustnära, småskaligt fiske. Kustkvoten är densamma (samma antal ton fisk) oavsett hur stor den nationella kvoten blir.

MILJÖGIFTER: Metaller och organiska ämnen som släpps ut i miljön och som skadar djur och växter. Ett exempel är dioxiner, en grupp starkt giftiga ämnen, som kan skada även människor. Foster och barn är extra känsliga. I Östersjön har stora mängder dioxiner släppts ut från bl.a. pappersbruk och smältverk. Ämnena är fettlösliga och återfinns därför i särskilt hög halt i feta fiskar, som strömming och lax. Därför rekommenderas barn, unga, gravida, ammande och de som vill bli gravida i framtiden att inte äta fet fisk från Östersjön mer än ett par gånger per år.

MINISTERRÅDET: EU-organ där ansvariga ministrar från de olika medlemsländerna samlas för att diskutera aktuella frågor och anta lagar. För fiskeriförvaltningen i Östersjön samlas ansvarig minister för fiskerifrågor i Luxemburg varje oktober, för att bestämma över fiskemöjligheterna för nästkommande år. Ministerrådet är kortversionen av det formella namnet Europeiska unionens råd (inte att blanda ihop med Europeiska rådet, som är någonting annat).

PASSIVA REDSKAP: Fiskeredskap som ligger stilla, såsom ett nät eller en bur, där fisk eller skaldjur fastnar av sig själva. Behöver inte dras efter ett fartyg eller aktivt manövreras på annat sätt av människor.

PELAGISKT TRÅLFISKE: Den del av fiskeflottan som fiskar pelagiskt med trål, dvs. fiskar i den fria vattenmassan (pelagialen) med en stor nätkasse (som kallas trål) som dras efter fartyget.

PELAGISK FISK: Den fisk som befinner sig i den fria vattenmassan (pelagialen) i ett hav eller en sjö. Dvs. inte fisk nära botten. Till pelagisk fisk räknas exempelvis sill/strömming och skarpsill.

SJÖMIL: Längdenhet för sjöfarten, som är knappt 2 km (1852 meter). Kallas även ”nautisk mil”.

SILL, STRÖMMING, SKARPSILL: Sill och strömming är samma art, men kallas för sill söder om Kalmarsund och strömming norr därom. Skarpsill är en annan, mindre art som är nära släkt med sillen. Både sill/strömming och skarpsill lever i stora stim i den fria vattenmassan (pelagialen) och kallas därför ”pelagiska”.

TRÅL: Fiskeredskap som är utformat som en nätkasse som dras efter ett fartyg och fångar den fisk och annat som hamnar i nätet. Det finns olika sorters trålar, t.ex. pelagisk trål som fångar fisk i den fria vattenmassan, och bottentrål som dras över havsbotten och fångar bottenlevande djur och annat.

TRÅLDRAG: Process när en trål dras i vattnet och sedan viras upp på ett fiskefartyg och lastar av fisken. Beroende på hur stor trålen är och hur länge den befinner sig i vattnet kan ett tråldrag ta olika lång tid och fånga olika mycket fisk.

TRÅLGRÄNS: En administrativ gräns, beslutad av Sverige, som förbjuder trålfartyg att bedriva trålfiske närmare än 4 sjömil från svenska kusten (ca 7,4 km). Längs vissa kuststräckor är den utflyttad till 12 sjömil (ca 22,2 km). Det finns förslag om att utöka trålgränsen till 12 sjömil längs hela ostkusten.

UTTAG: Den fisk som fiskas upp ur vattnet av ett eller flera fiskefartyg.

VANDRING: Fiskars regelbundna förflyttning mellan olika delar av havet, eller mellan hav och sötvatten, för att söka föda, leka eller övervintra. T.ex. vandrar lax från Östersjön upp i älvar för att leka, medan sill/strömming lekvandrar från öppna havet in till kusten.

VANDRINGSHINDER: Fysiska hinder i t.ex. en älv eller bäck, som försvårar eller helt stoppar vandrande fiskar och andra djur från att förflytta sig. Vanliga vandringshinder är dammar (i anslutning till vattenkraftverk) och vägtrummor (där vattendrag leds genom rör under en väg).